

168. קטעים מתוך דו"ח מסכם של איינזאצגרופה A

עניין ממלכתי סודי

איינזאצגרופה A

דו"ח כללי ער 15 באוקטובר 1941

... II. טיהור השטח והבטחתו

(1) יזום אקציות טיהור עצמאי * Selbstreinigungaktionen על סמך השיקול, שאוכלוסיית הארצות הבאלטיות סבלה ביותר תחת שלטון הבולשביים והיהדות בתקופת היותה חלק מברית-המועצות, מותר היה להניח, שלאחר ששחררה מהשלטון הזר, היא עצמה תחסל בהיקף רחב את מתנגדיה שנתרו בארץ אחרי נסיגת הצבא האדום. התפקיד של משטרת הביטחון (Sicherheitspolizei) היה להניע את המגמות לטיהור עצמאי ולכוונן למסלול הנכון, כדי להשיג את מטרת הטיהור המבוקש מהר ככל האפשר. לא פחות חשוב היה לקבוע לעתיד את העובדה המוצקה והמוכחת, שהאוכלוסייה המשוחררת נקטה בזימתה באמצעים החריפים ביותר נגד האויב הבולשביקים והיהודים, ומבלי שניתן יהיה להכיר, שהיתה כאן הכוונה של גורמים גרמניים.

בליטא הצלחנו בכך לראשונה בקובנה על-ידי הפעלת הפרטיזונים. בתחילה באורח מפתיע לא היה פשוט להפעיל שם פוגרום נגד היהודים בהיקף גדול יותר. קלימאטיס (Klimatis). מנהיג קבוצת הפרטיזונים הנוכרת, שאותו משכנו בראש ובראשונה לעניין זה, הצליח לפתוח בפוגרום על-סמך הוראות שניתנו לו על-ידי יחידת-חלוץ זעירה שהופעלה בקובנה מבלי שאפשר היה להכיר כלפי חוץ שהיתה כאן איזו שהיא יזמה או הוראה מצד הגרמנים. במהלך הפוגרום הראשון, בלילה שבין 25 ו-26 ביוני, חוסלו יותר מ-1,500 יהודים על-ידי פרטיזונים ליטאים, בתי-כנסת אחרים הוצתו או הוחרבו באופן אחר, וכן רובע יהודי, עם 60 בתים בקירוב, הועלה באש. בלילות הבאים חוסלו בדרך זוה 2,300 יהודים. בחלקים אחרים של ליטא נערכו אקציות דומות לפי דוגמת קובנה, אם כי בהיקף קטן יותר, והן כללו גם את הקומוניסטים שנתרו במקום.

כתוצאה מתידרוך שקיבלו מוסדות הצבא, היתה קיימת אצלם הבנה לדרך פעולה זו, ואקציות טיהור אלה עברו ללא תקלות. עם זאת, היה ברור מלכתחילה, שרק הימים הראשונים לאחר הכיבוש מאפשרים ביצוע פוגרומים. לאחר שהפרטיזונים פורקו מנשקם הופסקו בהכרח אקציות הטיהור העצמאי.

הרבה יותר קשה היה להפעיל בלאטביה טיהורים דומים ופוגרומים. הסיבה לכך נובעת למעשה מהעובדה ששכבת המנהיגות הלאומית בכללה, ובייחוד בריגה, נרצחה או גורשה על-ידי הסובייטים. אמנם גם בריגה עלה בידנו להשפיע על משטרת-העוזר הלאטבית להפעיל פוגרום נגד היהודים; במהלכו הוחרבו כל בתי-הכנסת ונהרגו כ־400 יהודים. היות ובריגה השתררה מהר מאוד רגיעה כללית בקרב האוכלוסייה, היו פוגרומים נוספים בלתי אפשריים. עד כמה שניתן, הונצח על-ידי הסרט והצילום שההוצאות להורג הספונטניות הראשונות של יהודים וקומוניסטים בקובנה ובריגה בוצעו בידי ליטאים ולאטבים.

באֶסטוניה, נוכח מספרם הזעיר יחסית של יהודים, לא היו האפשרויות ליוזם פוגרומים. כוחות ההגנה-העצמית האֶסטוניים חיסלו אמנם במקרים בודדים קומוניסטים השנואים עליהם במיוחד, אך בדרך כלל הם הצטמצמו בביצוע המאסרים...

3) המלחמה ביהדות

מתחילה אפשר היה להניח שבעיית היהודים באוסטלאנד לא תיפתר על-ידי פוגרומים בלבד. מאידך, מטרתה של פעולת-הטיהור המבוצעת על-ידי משטרת הביטחון בהתאם לפקודות היסוד היא סילוק מקיף ככל האפשר של היהודים. לפיכך, בוצעו הוצאות להורג מקיפות בערים ובאזורים הכפריים (flashes Land) על-ידי הוונְדֶרקומאנרו שתוגברו על-ידי כוחות שנבחרו מבין יחידות הפרטיזונים בליטא, ובלאטביה — מבין יחידות משטרת-העוזר הלאטבית. הפעלת יחידות-ההרג היתה ללא תקלה. בעת צירופם של כוחות ליטאיים ולאטביים ליחידות-ההרג, נבחרו במיוחד גברים כאלה אשר בני משפחותיהם וקרוביהם נרצחו או הוגלו על-ידי הרוסים.

בליטא היה צורך לנקוט באמצעים חריפים ומקיפים במיוחד. במקומות אחדים במיוחד בקובנה, הצטיידו היהודים בנשק, ונטלו חלק פעיל בירי ממארבים

ובהצתות. נוסף על-כך, פעלו יהודי ליטא בצורה פעילה במיוחד, יד ביד עם הסובייטים.

המספר הכולל של היהודים שחוסלו בליטא מגיע ל-71,105.

בזמן הפוגרומים חוסלו בקובנה 3,800 יהודים, ובעיירות הקטנות כ-1,200. גם בלאטביה השתתפו היהודים בפעולות חבלה והצתה אחרי כניסת הֶנְרִימַאכְט. בְּדוּוִינְסְק (Dünaburg) היו פעולות ההצתה, שבוצעו על-ידי יהודים, כה מרובות, עד שחלק גדול של העיר נפל קרבן להצתות אלה. מפעל החשמל עלה כולו באש. הרחובות, שבהם התגוררו בעיקר יהודים, לא נפגעו. עד כה הוצאו להורג בלאטביה סך-הכל 30,000 יהודים. 500 חוסלו תוך כדי הפוגרומים בריגה.

מתוך 4,500 היהודים, שחיו באֶסְטוֹניָה מתחילת מסע המלחמה במזרח, נמלטו מרביתם עם נסיגת הצבא האדום. כ-2,000 נשארו. בְּרוֹוַאל בלבד גרים כ-1,000 יהודים.

מעצרים של כל הגברים היהודים שמעל לגיל 16, נסתיים כמעט כולו. פרט לרופאים וזקני יהודים (Juden-Älteste) שנקבעו על-ידי הוונְדֶּרְקוֹמַאנְדוּ, הם מוצאים להורג על-ידי אנשי ההגנה העצמית האסטוניים ובפיקוח הוונְדֶּרְקוֹמַאנְדוּ¹. הנשים היהודיות הכשרות לעבודה מגיל 16—60, המתגוררות בְּרוֹוַאל ובפרנאו (Pernau) נעצרו, והועסקו בחפירות כבול ובביצוע עבודות אחרות.

בהארקו (Harku) מוקם עתה מחנה, אליו ישלחו כל היהודים מאֶסְטוֹניָה, כך שתוך זמן קצר תהיה אֶסְטוֹניָה חופשית מיהודים (judenfrei).

לאחר ביצוע ההוצאות להורג הראשונות והגדולות בליטא ובלאטביה הסתבר שאייאפשר, לפי שעה לפחות, לבצע את הסילוק המוחלט של היהודים. היות וענפי המלאכה בליטא ובלאטביה נמצאים בחלקם הגדול בידי היהודים ומקצועות מסוימים (במיוחד זגים, פחחים, בוני-תנורים וסנדלרים) הם כמעט אך ורק עיסוקם של יהודים, אי-אפשר לוותר לזמן מה על חלק גדול מבעלי-המלאכה היהודים בשיקום מפעלים חיוניים, בשביל ההקמה מחדש של הערים ההרוסות ובשביל עבודות שהן חשובות למאמץ המלחמתי. גם אם מצד המפעלים קיימת השאיפה להחליף כוחות עבודה יהודיים בליטאים ובלאטבים, הרי ההחלפה המידית של כל היהודים הנמצאים בתהליך העבודה היא עדיין בלתי אפשרית, ובמיוחד בערים הגדולות. לעומת זאת, בינתיים,

תוך שיתוף פעולה עם לשכות העבודה, יעצרו אותם היהודים שאינם כשרים כבר לעבודה, כדי שיוצאו להורג בקרוב באקציות זעירות. בהקשר זה יש לציין את התנגדותם הניכרת של רשויות המינהל האזרחי נגד ביצוע פעולות הרג בהיקפים גדולים יותר, כנגדו יצאנו בכל מקום מפני שהדבר נוגע למילוי פקודות היסוד.

במקביל לארגון וביצוע של פעולות ההריגה פעלנו מיד בימים הראשונים להקמת הגיטאות בערים הגדולות יותר. הדבר היה רחוף במיוחד בקובנה כיוון ששם, בתוך אוכלוסייה כללית של 152,400 תושבים, התגוררו 30,000 יהודים. לכן, בגמר הפוגרומים הראשונים, נקראה ועדה יהודית, שלה הודיעו שהשלטונות הגרמניים לא היו גורם שהתערב עד כה בניגודים בין היהודים והליטאים. תנאי מוקדם ליצירת מצב נורמלי הוא הקמת גיטו יהודי בהקדם. כאשר הועלו השגות על-ידי הוועדה היהודית הובהר להם כי אחרת לא קיימת שום אפשרות למנוע פוגרומים בהמשך. לכן הצהירו היהודים מיד על נכונותם לעשות את הכל בכדי להעביר את בני-גזעם במהירות האפשרית לרובע ויליאמפול (Vilijampol) שנועד לשמש כגיטו. רובע זה שוכן בתוך משולש, בין המְּל ובין אפיק-מים צדדי הזורם לתוכו, והוא מחובר רק על-ידי גשר אחד עם קובנה, ולכן קל לכודו.

בריגה נקבע בתור גיטו הרובע הקרוא "הפרבר המוסקבאי". המדובר ברובע-מגורים הגרוע ביותר בריגה, ושגם עד עכשיו היה מיושב בצורה ניכרת על-ידי יהודים. העברת היהודים לתחום הגיטו היתה קשה יחסית, בגלל הצורך לפנות את הלאטבים הגרים שם עדיין ותחום המגורים בריגה שהוא צר מאוד. מבין 28,000 היהודים שנותרו בריגה שוכנו עד עתה 24,000 בגיטו. משטרת הביטחון מצטמצמת בהקמת הגיטו רק במילוי תפקידים משטרתיים בלבד, בו בזמן שארגון הגיטו וניהולו, כמו-כן הסדרת ההספקה לתושבים נותרה בידי הממשל האזרחי, וגיוס כוח עבודה בידי לשכות-עבודה. גם בשאר הערים, בהן מתגורר עדיין מספר גדול יותר של יהודים, הולכים ומוקמים גיטאות...